

Hulter til bulter i skønneste orden

Fagfolk kalder Ole Worms samling fra 1600-tallet for et af verdens første museer. Ved første øjekast er den et stort vivar af smukke, sjældne og kuriøse ting. Men den er måske ikke så gammeldags endda.

Det kræver kræfter at skubbe den tunge trædør op. Den lukker igen med et brag, og man er efterladt i et smukt, hvælvet rum, hvor stemmer og skridt runger mellem stenvæggene. KULTURKIK er på besøg på Geologisk Museum. Man kan gå på opdagelse i solsystemet eller besøge de store udstillingssale med sten og mineraler i lange sirlige rækker. Her kan man studere typer og sammenligne arter og få bekræftet eller uddybet sin viden. Men så er der også noget andet. I ankomstrummet er der en montre med nogle sære ting. Og man skal faktisk bare gå et par gange til højre, så er man i en anden verden - 400 år tilbage i tiden.

Bezoarsten og benløse fugle

Her er en bezoarsten. Som selv førsteårsstuderende på Hogwarts ved, har den magiske egenskaber. Men bezoarstenen har ikke kun betydning i Harry Potters univers, i gamle dage troede man, at den blandt andet kunne kurere mavepine. Faktisk er den slet ikke en sten, men en hård kugle af hår eller andre ufordøjelige ting, som kan dannes i maven på et dyr. Det er lidt sært! Og det er hestekæben også. Hvordan er det gået til, at et stykke træ er vokset omkring en kæbeknogle fra en hest? Og her er en fugl uden ben, paradisuflugen, som måtte flyve evigt rundt uden ben at lande på - troede man i gamle dage, hvor man ikke vidste, at benene blev klippet af i Ny Guinea, hvor fuglene kommer fra. På den måde kunne de pakkes så tæt som muligt, når de skulle sendes til Europa. Og her er et enhjørningehorn. Det er knap så eventyrligt, som man i gamle dage har troet,

Videnskabsmanden Worm

Ole Worm lever fra 1588 til 1654. Han er født i Aarhus, men hans virke er i København, hvor han er læge, naturvidenskabsmand, oldgransker og rektor for universitetet.

for det er jo tanden fra en narhval, og det var faktisk en dansker, der var den første til at beskrive det. Han hed Ole Worm, og det er hans univers, vi er på besøg i.

Eksotiske Amager

Ole Worm lever på samme tid som Christian 4. og er blandt andet kongens læge. Worm er en videnskabsmand typisk for sin tid - et renæssancemenneske, der ikke bare undersøger sit eget fag, men også alt muligt andet. Fysik og kemi, botanik og zoologi, sprog og runer. Fra omkring 1620 begynder Worm at samle sære ting i sit Museum Wormianum, der af mange fagfolk kaldes et af de første museer i verden. Det er en privat samling, men det er også muligt for offentligheden at kigge indenfor, og han bruger de sære ting i undervisningen af sine studerende på universitetet. Worm undrer sig. Han forsøger at finde svar ved at undersøge tingene, ved empiri. Han løser mysteriet med enhjørningen og narhvalen ved at studere de konkrete genstande, og han skriver om det til andre lærde. Hans korrespondance viser, at han har store berøringsflader ud i verden, og han rejser også selv rundt i Europa. Selv Amager kan være et eksotisk rejsemål, hvis man er nysgerrig nok. Ole Worm besøgte øen både for at rekreere og tage på opdagelse efter ukendte planter.

Vi kan i dag danne os et indtryk af Museum Wormianum ud fra et kobberstik fra 1655 og ud fra kataloger, han selv har ført over de enkelte genstande. Men hvad er det, vi i dag kan se her på Geologisk Museum? Er det Museum Wormianum, der selv er kommet på museum?

“Nej, det er ikke de originale genstande, vi udstiller,” siger Hanne Strager, “for her på museet findes kun én genstand, vi med sikkerhed ved, stammer fra Museum Wormianum. Det er hestekæben, der er omvokset af et stykke træ.”

Hanne Strager er formidlingschef på Geologisk Museum og møder KULTURKIK for at fortælle om den lille udstilling: “Derfor hedder udstillingen heller ikke Museum Wormianum, men De særeste ting,” fortsætter hun. “Vi har villet give et indblik i den tids verden og tankegang og har forsøgt at ramme tidens fascination af genstande. De brugte dem til at finde ud af naturen ved at kigge på dem.”

METAL

METAL LICA

METALLA MINERALIA

COCHLEÆ

TURBINATA

CONCHILIA

MARIANA

ANIMALIUM PARTES

CONCHILIA

LAPIDES

LAPIDES

LAPIDES

SULPHURA

FACTUS

SEMINA

LIGNA

CORTI

HERBÆ

Formidlingschef Hanne Strager:

“Vi skal - ligesom Ole Worm - også turde vise det, vi er i tvivl om.”

Et mylder af rariteter

Man kan finde hestekæben hele tre steder i udstillingen: den originale i sin montre, en afbildning på kobberstikket og en kopi af originalen, som Hanne Strager peger ud i et lille rum, der står midt i udstillingen. Rummet er et mylder af rariteter, der klemmer sig sammen på hylder, dingler fra loftet og kæmper om gulvpladsen langs væggene. Der er en udstoppet isbjørneunge, en tønde, et bæltedyr, en kalabas, en oppustet fisk og en mandsfigur med et spyd i hånden, som om han holder vagt over de sære ting. På en hyld på bagvæggen står hestekæben. Hanne Strager fortæller, at den har været startskuddet til det rum, vi kigger ind i. Vi kan ikke gå ind i det, for det er faktisk en museumsgenstand i sig selv: “Det hedder One Room,” siger hun, “og det er et moderne kunstværk - en installation. Det er en kunstners tolkning af kobberstikket. Hun arbejder i spændingsfeltet mellem kunst og videnskab, kunst og dokumentation.”

Kunstneren hedder Rosamond Purcell, hun er selv samler og fik ideen til One Room, da hun for mange år siden så hestekæben og blev fascineret af, at hun både kunne se den i kobberstikket og i originalen - fortid og nutid, der mødes. Hun har med kopier af alle Worms ting iscenesat det rum, man kan se på stikket - det rum, Ole Worm har gået rundt i.

Dur ikke, væk!

Hanne Strager peger på en anden genstand i One Room. Helt ovre bagved i venstre hjørne står en lille figur af en mand med et hjul. “Den er da skøn,” siger hun, “men vi ved ikke, hvad det er - hvad laver han dér? Måske har Worm heller ikke vidst det, men han er ikke bleg for at vise de ting, han ikke ved noget om. Det er jo netop genstande, Worm vil skaffe viden om - og ikke, som på de fleste museer i dag, genstande, som vi udstiller som eksempler på viden, vi allerede har.”

Vi kigger rundt og lader os forundre af den ene sære ting efter den anden og af det pudsige i at udstille en udstoppet and ved siden af en klassisk bronzeskulptur. Umiddelbart står tingene hulter til bulter uden system, men det har der været for Ole Worm; det er bare en anden systematik end i dag. Worms klassificering følger de enkelte genstandes materiale, og derfor kan ting, der for os virker meget forskellige, godt høre sammen.

Worm har både naturalier, brugsgenstande og kunstværker side om side; stadig helt normalt i 1600-tallet, hvor der dog begynder at ske ændringer i videnskaberne. Fra begyndelsen af 1700-tallet begynder polyhistoren at blive afløst af specialisten, og i 1800-tallet bliver de forskellige videnskaber og samlinger skilt ad. Naturalier bliver fordelt på de respektive museer for zoologi, botanik og geologi, kunstværker kommer på kunstmuseum, og kulturhistoriske genstande kommer blandt andet til det, vi i dag kalder Nationalmuseet.

Også Museum Wormianum bliver delt op, men først efter en tur i kongens eje. Efter Ole Worms død overgår hans samling i 1655 til Frederik 3. og hans Kongeligt Kunstkammer på Københavns Slot. Det er genstandene herfra, der fra 1820'erne kommer til at danne grundlag for flere af de museer, vi kender i dag. Altså de genstande, som man synes, det er værd at bevare. Og det gælder ikke så mange af Worms sære ting. De bliver opfattet som så uvidenskabelige, at de bliver solgt eller simpelthen smidt ud! Ud af mere end tusind genstande fra det oprindelige Museum Wormianum findes i dag kun omkring 40 bevaret.

På tværs af videnskaberne

Det, man dengang har anset for værdiløst, ville vi måske se anderledes på i dag. Hanne Strager fortæller, at der faktisk er mange lighedstræk mellem Worms tilgang og vores: “Vi ser hos Ole Worm og hans samtid en glæde ved det smukke, sjældne og kuriøse,” siger hun. “Det minder lidt om i dag, hvor vi ser en form for revival af det kuriøse. Det tager fat i os på en særlig måde.” Hun ser også en lighed rent pædagogisk: “Worm brugte sin samling til undervisning, noget, der i høj grad også kendetegner museer i dag.”

Man arbejdede mere holistisk på Ole Worms tid, og det er ifølge Hanne Strager ved at komme tilbage igen. I vore dage måske ikke samlet i det enkelte menneske, men spredt ud på flere folk i tværfaglige samarbejder:

“For at forstå mere er det simpelthen nødvendigt at arbejde mere tværfagligt, og den bevægelse har været i gang i de seneste 20-30 år,” fortæller Hanne Strager.

Statens Naturhistoriske Museum, der er planlagt til at åbne i 2017, er et godt eksempel. Her flytter Geologisk, Zoologisk og Botanisk Museum sammen:

“Vi har planer om berøringsflader til kunst og andre videnskaber på det nye museum,” siger Hanne Strager begejstret. Hun glæder sig også til ikke kun at formidle viden. “Det skal vi som museum selvfølgelig også, men vi skal - ligesom Ole Worm - også turde vise det, vi er i tvivl om, det, vi ikke ved - det er måske dét, folk synes er mest interessant.”

I det nye museum er der endda planlagt et nyt Kunstkammer, en udstilling, der skal rumme museernes skatte - de genstande og de fortællinger, der har været med til at starte det hele, herunder Museum Wormianum:

“Vi vil vise, hvordan naturvidenskaberne i Danmark blev født - hvordan man igennem tiden på forskellige måder har søgt efter viden, sandhed og forståelse,” fortæller Hanne Strager og runder af for besøget: “Museum Wormianum er vores museums historie - vores rødder.” ●

“DE SÆRESTE TING”

Udstillingen “De særeste ting” på Geologisk Museum byder på originale genstande fra både Museum Wormianum og Det Kongelige Kunstkammer. Den fortæller en række af de kuriøse historier, teorier og tolkninger, man i datiden knyttede til genstandene.

